

The article has outlined the main problems of teaching and upbringing of hyperactive children in primary school; highlighted their adaptation in the collective; has indicated the conditions of pedagogical correction of negative manifestations of hyperactive behavior of primary school pupils.

Key words: junior school age, hyperactive behavior, lack of attention, individual approach.

УДК 159.942-053.2/5:37.018.32(045)

Коверняга О.М.
магістр I курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет
Костю С.Й.
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ ОПІКИ

У статті представлено аналіз наукових досліджень з питань розвитку емоційної сфери дітей-сиріт та дітей які позбавлені батьківської опіки, що виховуються в інституційних закладах опіки. Вказано на особливості та чинники, що гальмують їх психічний розвиток.

Ключові слова: діти-сироти, емоційний розвиток, емоційна сфера, сімейне виховання, інституційні заклади опіки.

Проблема особливостей розвитку емоційної сфери дітей є актуальною як у теоретичному, так і суто прикладному аспектах (І.Д. Бех, О.В. Запорожець, О.І. Кульчицька, Я.З. Неверович та інші). Розкриття психологічних механізмів, що детермінують розвиток емоційної сфери, ускладнюється багатьма факторами. На формування емоційної сфери особистості дитини впливають також і характер стосунків між батьками та між батьками й дітьми; іншими членами сім'ї; ставлення батьків до праці, їхня участь у суспільному житті, інтереси, моральні цінності тощо.

На необхідності сімейного виховання як оптимальної умови гармонійного розвитку дитини свого часу вказували й педагоги-гуманісти: Г. Гмайнер, П. Лесгафт, О. Макаренко, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К.Ушинський. Вони вважали, що сім'я є одним із найважливіших інститутів соціалізації дитини,

розвивальним середовищем її формування. Саме в сім'ї беруть початок такі важливі особистісні цінності як світогляд, мораль, духовність; формуються ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, тобто усі ті якості, які згодом становитимуть її сутність.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях представлена достатньо цілісна панорама, що розкриває особливості психічного розвитку дітей, які виховуються поза сім'єю, тобто в інституційних закладах опіки. До таких досліджень ми відносимо емоційний стан, процеси мислення, мови й мовлення, особливості спілкування та поведінки, взаємовідносини з однолітками й дорослими.

Мета статті: окреслити проблеми емоційного розвитку дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківської опіки.

Порівняльний аналіз різних досліджень (І.Г. Головська, І.С.Кон, Т.М.Чебикіна та інші) дозволяє констатувати небажані тенденції, що спостерігаються в розвитку сучасних дітей. Це поступове збільшення кількості дітей, в яких виявляється підвищення фрустрації, емоційної напруги, депресивності, розладу в адекватності емоційного регулювання.

В умовах інтернатного закладу недостатньо уваги приділяється й розвитку емоційно-вольової сфери дітей. Підтвердження цьому слугують експериментальні розвідки І. Залисіної, які представляють інтерес у розрізі нашого дослідження. Вчена здійснила порівняльний аналіз прояву експресивності та співпереживання у дітей старшого дошкільного віку, які виховувалися в сім'ї та інституційних закладах і виявила, що як вихованці інтернатного закладу, так і дитячого будинку не проявляють інтерес до емоційних переживань. Їм відсутнє як реактивне співпереживання, що з'являється у відповідь на почуття інших людей, так й ініціативне - прагнення дитини розділити своє переживання з іншими людьми, залучити їх до співпереживання відносно себе та інших.

Психолого-педагогічні дослідження рівня та особливостей інтелектуального розвитку вихованців дитячих будинків свідчать про те, що рівень розвитку уваги і пам'яті вихованців не має суттєвих відхилень від середньостатистичної норми. Однак, дослідження виявляють слабо сформовану картину світу, підвищену ситуативність, яка у пізнавальній сфері виявляється у нездатності вирішення завдань, що вимагають внутрішніх операцій, без опори на практичні дії, зниження розвитку абстрактно-логічного мислення, особливо у дітей середнього шкільного віку. Найбільш виражене зниження вербально - логічного мислення.

Найбільші труднощі та відхилення від нормального становлення особистості вихованців дитячих будинків відзначаються всіма дослідниками в

емоційно-вольовій сфері: у порушенні соціальної взаємодії, невпевненості в собі, зниження самоорганізованості, цілеспрямованості, недостатньому розвитку самостійності, неадекватною самооцінкою, невпевненості в собі, нездатності вибудувати нормальні взаємини з оточуючими, аж до повної відсутності тенденції до співпраці.

Активність у співпраці, прагнення і здатність щось робити разом з дорослими у дітей не виникає. Спроба дорослого аргументувати привабливість спільної гри, діяльності може викликати раптове відчуження, демонстрацію показної байдужості, що представляє варіант захисного поведінки, яке маскує переляк, невпевненість у собі і т. п. Дитина не вміє себе проявити у спілкуванні. Її ніхто не розвивав в плані емоційної культури та культури спілкування. Емоції є найважливішим компонентом в цілісній картині поведінки дитини дошкільного віку, її діяльності, ставлення до світу, оточуючих людей і самого себе [2].

Специфічні умови життя в установі інтернатного типу, емоційна депривація порушують психічний розвиток дитини, спотворюють його емоційну сферу. Мінкова Е.А. перераховує своєрідні риси емоційного портрета вихованця дитячого будинку:

- знижений фон настрою;
- бідна гама емоцій, одноманітність емоційно - експресивних засобів спілкування, схильність до швидкої зміни настрою;
- одноманітність і стереотипність емоційних проявів;
- емоційна поверховість;
- неадекватні форми емоційного реагування на схвалення і зауваження (від пасивності та байдужості до агресивності і ворожості);
- підвищена схильність до страхів, тривожності і неспокою;
- основна спрямованість позитивних емоцій - отримання все нових і нових задовольень;
- нерозуміння емоційного стану іншої людини;
- надмірна імпульсивність, афективна вибуховість (діти до шести-семи років не опановують поведінку, знаходяться у владі афекту) [2].

Аналізуючи наукову літературу з проблеми, яка досліджується, необхідно вказати і на протиріччя, які заслуговує на увагу та коментування. Здавалося б, що особливості та специфіка життя в інституційних закладах, де діти мимоволі перебувають у ситуації постійного контакту з дорослими і однолітками, очікується ефективного формування навички до спілкування, вміння вирішувати колективні завдання, знаходити вихід з конфліктів. Зауважимо, що вихованці дитячих будинків та інтернатів менш успішні у вирішенні конфліктів у спілкуванні з дорослими та однолітками. Особливо помітні порушення у

підлітків спостерігаються через прояви агресивності, які проявляється у прагненні звинуватити оточуючих, невмінні і небажанні визнати свою провину, тобто домінуванні захисних форм поведінки в конфліктних ситуаціях і відповідно нездатності конструктивно вирішувати їх.

Щоб зрозуміти причини, за яких виникають описані особливості емоційної розвитку у вихованців дитячого будинку, недостатньо вказати на вузькість, обмеженість їх контактів з дорослими, з одного боку, і високу інтенсивність контактів з однолітками, з іншого.

Важливо враховувати, що в дитячому будинку дитина постійно спілкується з однією і тією ж досить вузькою групою однолітків, оскільки сама не владна віддати перевагу якійсь іншій групі, як це доступно будь-якій дитині, яка виховується в умовах сім'ї, і водночас не може бути і виключеною з неї. Приналежність до певної групи однолітків для підлітка як би безумовна. Це веде до того, що відносини між однолітками складаються не як приятельські, дружні, а як родинні (усі брати, сестри) [1;3].

Таку безпосередність у спілкуванні з однолітками в інституційних закладах можна розглядати як позитивний фактор, що сприяє емоційній стабільності, захищеності, коли група однолітків виступає певним аналогом сім'ї, а подібні контакти сприяють розвитку навичок спілкування з однолітками, вмінню налагоджувати рівноправні відносини з дітьми, адекватно оцінювати свої якості, необхідні для встановлення взаємовідносин.

Особливий акцент у формуванні взаємовідносин між вихованцями дитячого будинку та вихователями відіграє агресія. А. Прихожан, М. Толстих використовуючи тест Розенцвейга (доповнений німецьким дослідником У. Раухфлейєм) визначили індекси спрямованості агресії. Вчені довели, що в учнів школи вони складають -1,3; в дитячому будинку - 3,2, при нормальному розвитку міжособистісних стосунків індекс складає близько 1 [4].

Таким чином, у дітей, які виховуються у сім'ї, кількість агресивних реакцій, спрямованих на людей, які звинувачують їх, дорікають, ображають дорівнює числу реакцій, в яких дитина звинувачує себе саму. У дітей з дитячого будинку таких реакцій в три рази більше, ніж у випадку самозвинувачення. Відповідно, це є свідченням того, що у вихованців будинку дитини спостерігається підвищена агресивність до оточуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Г.М. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога / Г.М. Бевз, І. В. Пеша – К: Український ін-т соціальних досліджень. 2001. – 101 с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / А.Й. Капська. - Київ: ЦУЛ, 2005. - 328 с.

3. Минкова Э.А. Особенности личности ребёнка, воспитывающегося вне семьи/ Э.А. Минкова // Очерки о развитии детей, оставшихся без родительского попечения. – М. - 1995. – Вып. 4.
4. Прихожан А.М. Дети без семьи / А.М. Прихожан, Н.Н. Толстых – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.

The article provides the scientific researches's analysis of orphans and children without parents custody that are brought up in institutional formation establishments progress of emotional area. Features and factors that stop their mental development are stated here.

Key words: orphans, emotional development, emotional area, family upbringing, institutional formation establishments.

УДК 37.011.3-051:373.3.09:004(045)

Котубей І.І.
студентка І курсу ОС «магістр»,
спеціальність «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Потреба модернізації професійної діяльності сучасного вчителя початкової школи викликана інноваційними особливостями реформування освітньої системи України. У статті розкрито теоретичні аспекти підготовки сучасного вчителя до використання інформаційних технологій у роботі з молодшими школярами. Автором зацентовано увагу на перспективах удосконалення професійної діяльності вчителя внаслідок впливу інформатизації суспільства та можливості підвищення якості за умови впровадження інформаційних технологій в освітній процес.

Ключові слова: реформування освіти, інформаційні технології, учитель початкової школи, сучасний заклад освіти.

Стрімкий розвиток соціальних мереж, глобальної мережі Інтернет викликав цифрову революцію в інформаційному світі, в якому інформаційні технології (ІТ) стають домінуючим комунікаційним засобом в суспільстві. У останні роки проглядається могутній прогрес у галузі створення

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>